

включили в список суб'єктів первичного фінансового моніторингу, помімо банків, страхових компаній, професійних учасників ринку цінних бумаг, ігрові заведення. Вызывает сомнения, что украинские казино будут информировать специальные государственные органы о сомнительных ситуациях.

О некорректном применении сравнительно-правового метода свидетельствует и тот факт, что на служащих банков и других финансовых учреждений возложили функцию финансового мониторинга для превенции и выявления случаев легализации грязных денег. При этом не учитывая того, что служащие банков, которые производят финансовые операции для рядовых клиентов, не имеют должного уровня квалификации, опыта, а иногда и образования, чтобы должным образом проводить анализ финансовых операций и сообщать службе безопасности банка либо специальному уполномоченному органу.

Этих и других недоработок законодателей можно было бы избежать, если бы сравнительно-правовой метод применялся правильно, с соблюдением методологических правил, предложенных Ю. А. Тихомировым. Эти правила включают: корректный выбор объекта правового исследования; проведение сравнительного анализа на различных уровнях; определение степени схожести и различия правовых норм и институтов при сравнении правовых семей [3].

Для всестороннего исследования данной темы и нахождения адекватных путей разрешения проблем имплементации европейского законодательства необходимо комплексное применение общенаучных и частно-научных методов, а также корректное использование сравнительно-правового метода при теоретических исследованиях и практической деятельности государственных органов и международных организаций.

Литература

1. Бехруз Хашматулла. Вступление в сравнительное правоведение. — О.: Юрид. л-ра, 2002.
2. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение. — М.: Юрист, 2000.
3. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения. — М., 1996.
4. Козлов В. А. Проблемы сравнительного правоведения // Правоведение. — 1976. — №5. — С. 17–24.

УДК 349.442(477)(083.71)

О. О. Квасніцька

ДЕФІНІЦІЇ У БУДІВЕЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Значення понять у господарському праві важко переоцінити. У законотворчості, як і у правотворчості в цілому, правові поняття відіграють роль первовихідного матеріалу, «цеглинкою» в утворенні нормативно-правового документа.

Написання проекту нормативного акта повинно розпочинатися з формулювання понять, якими потім необхідно оперувати в тексті документа, уточнювати та деталізувати. Саме терміни, які містяться в загальних положеннях нор-

© О. О. Квасніцька, 2009

мативно-правових актів, додають їм узгодженості, є цементуючим початком змісту документа та утворюють умови для однозначності в праві. Не менш значуща роль правових термінів у правореалізації, саме вони є нормативними орієнтирами у юридичній практиці.

Значення правових термінів будівельного законодавства впливає із їх властивості відображати найбільш важливі сторони об'єктів та явищ дійсності. Будучи закріпленими на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів у формі слів, словосполучень, розкриваючи поняття при допомозі визначень, що являють собою логічну операцію, за допомогою якої ілюструється їх зміст, дефініції будівельного законодавства також є результатом текстової конструкції. Наприклад, у Законі України «Про основи містобудування» визначено «містобудування (містобудівна діяльність) — це цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища, яка включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури» (ст. 1). В Законі «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р. знаходимо: «Архітектурна діяльність — діяльність по створенню об'єктів архітектури, яка включає творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проектів з планування, забудови і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері». Дані поняття та їх визначення стали базовими основами відповідних документів і отримали подальший їх розвиток у тексті, будучи його цементуючими початками.

Однак насиченість нормативно-правових актів дефініціями позбавляє їх гнучкості, утруднює оперативне внесення до них змін та доповнень, а між тим є ключові поняття, які залишаються за межами законодавчої ініціативи та не визначаються будівельним законодавством України взагалі. Наприклад, Закони України «Про основи містобудування» від 16.11.1992 р., «Про планування та забудову територій» від 20.04.2000 р., «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р., які визначають категорійні поняття, що застосовуються в будівельній сфері, не дають нормативного поняття капітальному будівництву. Не надають визначення такому терміну, як «капітальне будівництво», положення Господарського кодексу України (далі — ГК), незважаючи на застосування даного терміна у всіх статтях глави 33 «Капітальне будівництво».

Між тим даний термін практично зустрічається у текстах законів України «Про інвестиційну діяльність», «Про державний матеріальний резерв», постанов Кабінету Міністрів «Про затвердження Загальних умов укладення та

виконання договорів підряду в капітальному будівництві», «Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва» та інших нормативно-правових актах.

Безпосередньо Постановою Кабінету Міністрів від 27.12.2001 р. «Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва» капітальне будівництво визначено, як процес створення нових, а також розширення, реконструкція, технічне переоснащення діючих підприємств, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, пускових комплексів (з урахуванням проектних робіт, проведення торгів (тендерів) у будівництві, консервації, розконсервації об'єктів, утримання дирекцій підприємств, що будуються, а також придбання технологічного обладнання, що не входить до кошторису об'єктів) [1]. Однак сфера застосування положень даної постанови поширюється безпосередньо на будівництво чітко окреслених об'єктів за рахунок коштів державного бюджету з метою забезпечення цільового та ефективного використання державних коштів та не може стати основним визначенням дефініції «капітальне будівництво».

З приводу понять і термінів існує немало словників, навчальних посібників, енциклопедій і довідників, що відображають наукові і практичні дискусії і думки їх авторів з приводу і навколо обговорюваних явищ і предметів, але всі вони носять рекомендаційний, спірний, тобто необов'язковий характер, показують напрями і певні сфери, частини громадської думки, свідчать про можливість різних підходів до процесів. Слід зазначити про необхідність приведення у відповідність приписів глави 33 ГК, для того щоб кожне поняття, передбачене та застосовуване в будівельному законодавстві отримало б конкретне і повноцінне правове наповнення. Тому потребує уніфікації та деталізації термін «капітальне будівництво» шляхом доповнення ч. 1 ст. 317 ГК наступного змісту: «Капітальне будівництво — це господарська діяльність суб'єктів господарювання по забудові території, створенні нових будівель, споруд, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, об'єктів незавершеного будівництва (за винятком тимчасових споруд, кіосків, навісів і інших подібних споруд), пускових комплексів та реконструкції».

Аналіз визначень термінів, передбачених Законом України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю», приводить до висновку про те, що бажання законодавця слідувати традиції бере верх над доцільністю. Адже такі дефініції, як «об'єкт будівництва», «забудовник», «фінансування будівництва», є ключовими у сфері містобудівного законодавства, між тим вищезазначеним Законом вони звужуються, не збігаються з визначеннями таких термінів в інших законах, а узагальнюючого поняття взагалі не існує.

Так, наприклад, під об'єктами виробничого та іншого призначення у широкому розумінні є наступні об'єкти:

- забудова територій України, територій її окремих адміністративно-територіальних одиниць (або їх частин) і настройка окремих земельних ділянок;
- комунікації і споруди інженерної і транспортної інфраструктури;

– об'єкти архітектурної діяльності.

У вузькому значенні під об'єктами виробничого та іншого призначення розуміють такі об'єкти: будинки, споруди житлово-громадського, комунального, промислового і іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової і ландшафтної архітектури, монументального і монументально-декоративного мистецтва [2, 562].

Таким чином, однозначності у визначенні ключових термінів будівельного законодавства не має, що дає змогу трактувати кожне поняття до ситуації, яка вигідна учасникам будівельного процесу. Так на сьогоднішній день прогресує стан правової невизначеності з багатьох проблемних питань укладення та виконання будівельних контрактів, у тому числі в аспекті інвестиційної діяльності та різних схем фінансування.

Терміни і поняття, затверджені законом, розшифровані в його тексті за допомогою приписів, отримують обов'язковий для виконання характер на всій території України для всіх правозастосовників всіх нормативних актів, що беруть участь в регулюванні містобудівних і суміжних правовідносин. Тому формуючи правову дефініцію, законодавець повинен враховувати низку вимог; розкриваючи зміст поняття, перераховувати лише найважливіші, понятійноутворюючі ознаки. Це допоможе сформулювати логічну конструкцію містко, точно, економно.

Необхідно прагнути до «явності» в тексті. Специфіка правового регулювання і такої найважливішої форми його прояву, як нормативний правовий акт, припускає домінування «різко виражених» і текстуально відосблених визначень. Такі дефініції називають явними. Зміст так званих неявних і відосблених понять прямо не розкривається, але може бути більш або менш точно складено на підставі статті або нормативно-правового акта в цілому.

Неявні визначення не повинні носити випадкового характеру. Віддаючи перевагу такому способу, важливо переконатися в якості техніки його викладання і можливості точного відновлення (формулювання) визначення на практиці. Навряд чи можна вважати строгим і прагнучим до «явності» поняття «проект забудови території — документація, що поєднує властивості містобудівної та проектної документації, яка розробляється для будівництва комплексів будинків і споруд».

Розкриваючи зміст поняття, необхідно враховувати його об'єм, сукупність предметів (об'єктів), що володіють його ознаками. Об'єм поняття може бути охарактеризований як множина або логічний клас, до якого належить об'єкт. У цьому випадку об'єкт, що належить класу, називають елементом. Зміст і об'єм поняття (множина, логічний клас) тісно пов'язані між собою. Чітко зафіксований зміст веде до такого ж чіткого уявлення про об'єм. І навпаки, неясний зміст завжди пов'язаний з недостатньо «ясним» об'ємом.

Оцінювальні поняття, що також зустрічаються у будівельному законодавстві, за загальним визнанням, не володіють достатньо ясним змістом і різким об'ємом, тобто вичерпно ознаки предмета не відображають. Вони узагальнюють емпіричні ознаки правозначущих явищ у формі типізації, наприклад: «істотна шкода», «добросовісне виконання», «істотне зростання (збільшення) вартості».

Використання оцінювальних понять у правозастосовчій практиці припускає, що в основі висновку про відповідність конкретного факту даному оцінювальному поняттю лежить не тільки облік об'єктивних обставин, але певною мірою і внутрішнє переконання (розсуд) особи, що застосовує норми права. Така специфіка оцінних понять нерідко стає предметом жарких дискусій серед юристів.

Так, п. 4 ст. 321 ГК визначено: «У разі істотного зростання після укладення договору вартості матеріалів та устаткування, які мали бути надані підрядником, а також послуг, що надавалися йому третіми особами, підрядник має право вимагати збільшення встановленої вартості робіт, а у разі відмови замовника — розірвання договору в установленому порядку». Вважаємо, що «істотний ріст вартості матеріалів та обладнання» є оціночною категорією, а отже потребує уточнення та закріплення на рівні даної статті. Адже слід зазначити, що ні ГК, ні ЦК не містять визначення або пояснення щодо поняття «істотне зростання (збільшення) вартості». Таким чином, на сьогодні чинним законодавством чітко не передбачено, яке збільшення вартості матеріалів і устаткування при виконанні договору підряду на капітальне будівництво є істотним.

Стабільність, узгодженість і однозначність будівельного законодавства, як умови його ефективності, багато в чому обумовлені стійкістю і однозначністю його понять. Право як засіб соціального управління, як регулятор суспільних відносин потребує стабільності своїх понять і жорсткості їх дефініцій. Текучість правових понять, їх визначень, надмірна гнучкість і кон'юнктурна еластичність підривають авторитет і призначення права як соціального явища. Проте з цього не випливає висновок про те, що поняття права нерухомі. Гнучкість, мінливість понять є відзеркаленням мінливості і різносторонності матеріального світу. Слід погодитися з достатньо жорсткою позицією С. Ю. Головіної, висловленою відносно трудового права, але справедливою, на наш погляд, стосовно права взагалі: про «виключення» з нього «термінів даремних, таких, що не несуть правового навантаження». Закономірність розвитку і вдосконалення властиві і поняттям права, і поняттям правової науки. Ці процеси, виступаючи як вимога часу, як правило, пов'язані з кардинальним оновленням або зміною всього тексту правового документа.

Література

1. Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва: Постанова Кабінету Міністрів від 27.12.2001 р. // Офіційний вісник України. — 2001. — № 52. — Ст. 2347.
2. Хозяйственный кодекс Украины: Науч.-практ. коммент. / Е. И. Харитоповна, Е. О. Харитопов, В. П. Косак и др.; Под ред. Е. И. Харитоповой. — Х.: Одиссей, 2007. — 752 с.
3. Головина С. Ю. Проблемы терминологии в трудовом праве // Российский юридический журнал. — 1995. — № 1. — С. 77.